ISSN 2786-8184 (print), ISSN 2786-8192 (online)

УДК 81’23:159.942
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.24

ЕМОЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ МОВЛЕННЯ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ ВИМІР

Людмила Юрса
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українського прикладного мовознавства
Львівського національного університету імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, кімн. 233, м. Львів, Україна
orcid.org/0000-0003-3944-375X
e-mail: lyudmyla.yursa@Lnu.edu.ua

Анотація. *Статтю присвячено дослідженню емоційного компонента мовлення як одного з ключових об’єктів сучасної психолінгвістики. У роботі розглянуто взаємозв’язок мовлення, емоційних процесів і когнітивної діяльності людини, що забезпечують породження, інтерпретацію та розуміння мовленнєвих повідомлень у різних комунікативних ситуаціях. Обґрунтовано, що емоції не є лише супровідним чинником мовленнєвої діяльності, а виступають важливим механізмом організації мовної поведінки, визначаючи вибір мовних засобів, інтонаційне оформлення висловлювань, прагматичні стратегії та ефективність міжособистісної взаємодії. Здійснено аналіз сучасних психолінгвістичних підходів до вивчення емоційного мовлення, окреслено внесок когнітивної психології, нейропсихології та комунікативної лінгвістики у формування сучасних уявлень про мовленнєву діяльність. Особливу увагу приділено ролі емоцій у процесах породження та сприйняття мовлення, формуванні мовної особистості, розвитку емпатії, комунікативної компетентності та мовленнєвої адаптації у різних соціокультурних умовах.*

Проаналізовано мовні маркери емоційності, серед яких – лексичні одиниці з емоційною семантикою, експресивно забарвлена лексика, стилістичні засоби, інтонаційні характеристики, невербальні компоненти комунікації та контекстуальні чинники, що впливають на інтерпретацію висловлювання. Показано, що адекватне розуміння емоційного змісту повідомлення забезпечується комплексною взаємодією мовних, когнітивних і соціальних механізмів. Окрему увагу приділено особливостям функціонування емоційного мовлення в умовах цифрової комунікації. Зазначено, що поширення соціальних мереж, месенджерів і мультимедійних платформ трансформує способи вираження емоцій, компенсуючи відсутність невербальних засобів використанням емодзі, графічних символів, пунктуаційної експресії та інших цифрових маркерів емоційності. Це потребує переосмислення традиційних психолінгвістичних моделей аналізу мовленнєвої діяльності. Зроблено висновок, що емоційний компонент є невід’ємним складником мовленнєвої діяльності, який забезпечує ефективність комунікації, впливає на когнітивні процеси, формування соціальних взаємин і розвиток мовної особистості. Перспективними визначено подальші дослідження психолінгвістичних механізмів емоційної комунікації із застосуванням міждисциплінарних методів та сучасних цифрових технологій.

Ключові слова: *психолінгвістика, емоції, мовлення, емоційна комунікація, мовленнєва діяльність, когнітивні процеси, мовна особистість, комунікативна компетентність, цифрова комунікація, емоційний інтелект.*

© Л. Юрса, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

EMOTIONAL COMPONENT OF SPEECH: A PSYCHOLINGUISTIC DIMENSION

Liudmyla Yursa
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Applied Linguistics,
Ivan Franko National University of Lviv
Universitetska Str., 1 room 233, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3944-375X
e-mail: lyudmyla.yursa@Lnu.edu.ua

Abstract. *The article explores the emotional component of speech as one of the central issues in contemporary psycholinguistics. It examines the interaction between emotional processes, cognitive mechanisms, and language production, emphasizing that emotions shape not only the content of communication but also the selection of linguistic means, communicative strategies, and speech behavior. Emotionality is regarded as an integral element of speech activity that affects language comprehension, interpretation, and interpersonal interaction. The paper analyzes modern psycholinguistic approaches to emotional speech, combining insights from cognitive psychology, neurolinguistics, communication studies, and discourse analysis. Particular attention is paid to the mechanisms underlying the production and perception of emotionally colored utterances, the influence of emotional states on lexical selection, syntactic organization, intonation, and pragmatic interpretation. Emotional speech is viewed as a multidimensional phenomenon involving linguistic, cognitive, social, and cultural factors. The study highlights the importance of emotional competence in successful communication and demonstrates that effective interpretation of emotional meaning depends on the interaction of verbal and non-verbal cues, previous communicative experience, contextual knowledge, and cognitive processing. The article also discusses the transformation of emotional communication in digital environments, where emojis, graphic symbols, punctuation patterns, and multimodal resources increasingly compensate for the absence of face-to-face interaction. It is argued that modern psycholinguistics should integrate interdisciplinary approaches to investigate emotional communication more comprehensively. Advances in cognitive neuroscience, artificial intelligence, corpus linguistics, and digital communication provide new opportunities for understanding the mechanisms of emotional language processing. The findings suggest that emotional speech plays a crucial role in human communication, influencing social interaction, cognitive activity, language development, and the formation of linguistic personality. Future research should focus on experimental psycholinguistic methods, cross-cultural comparisons, and digital discourse analysis to deepen the understanding of emotional language processing.*

Key words**:** *psycholinguistics, emotions, speech, emotional communication, language processing, cognition, linguistic personality, communication, digital discourse, emotional intelligence.*

Постановка проблеми. Сучасна психолінгвістика дедалі більше орієнтується на міждисциплінарне дослідження мовленнєвої діяльності, поєднуючи здобутки лінгвістики, психології, когнітивної науки, нейронауки та соціальної комунікації. Одним із найважливіших напрямів цих досліджень є вивчення емоційного компонента мовлення, який визначає не лише характер породження висловлювання, а й особливості його сприйняття, інтерпретації та впливу на адресата. Емоції супроводжують практично кожен акт комунікації. Вони впливають на вибір мовних одиниць, темп мовлення, інтонацію, граматичні конструкції, стилістичне оформлення висловлювання, а також визначають ефективність міжособистісної взаємодії. У сучасному інформаційному суспільстві, де значна частина комунікації відбувається у цифровому середовищі, питання дослідження мовної репрезентації емоцій набуває особливої актуальності.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених психолінгвістичним аспектам мовленнєвої діяльності, проблема взаємодії когнітивних процесів та емоційних механізмів залишається недостатньо розробленою. Особливо це стосується особливостей функціонування емоційного мовлення у цифровій комунікації, де традиційні невербальні засоби частково замінюються графічними символами, емодзі, реакціями та іншими мультимодальними засобами передачі емоційної інформації.

Психолінгвістичне вивчення емоційного мовлення ґрунтується на працях учених, які досліджували взаємозв'язок мови, мислення та психічної діяльності. Значний внесок у роз-

виток психолінгвістики зробили дослідники, що розглядали мовлення як складний когнітивний процес, пов'язаний із пам'яттю, увагою, емоціями та соціальним досвідом особистості. У сучасних дослідженнях дедалі більше уваги приділяється інтеграції когнітивного, комунікативного та нейропсихологічного підходів. У науковій літературі доведено, що емоції виконують не лише регулятивну, а й когнітивну функцію. Вони впливають на швидкість обробки мовної інформації, вибір мовленнєвих стратегій, рівень переконливості висловлювання та ефективність комунікативної взаємодії. Водночас потребують подальшого дослідження механізми мовної репрезентації емоцій в умовах цифрової комунікації, міжкультурної взаємодії та розвитку технологій штучного інтелекту.

Дослідження емоційного компонента мовлення ґрунтується на працях учених у галузі психолінгвістики, психології, лінгвістики та нейропсихології, які розкривають взаємозв'язок емоцій, мислення та мовленнєвої діяльності. Одним із засновників психолінгвістичного підходу до вивчення мовлення є Лев Виготський. У праці «Мислення і мовлення» він обґрунтував нерозривний зв'язок між мисленням, мовленням і емоційною сферою людини. Науковець доводив, що емоції не лише супроводжують мовлення, а й визначають його мотивацію, зміст і комунікативну спрямованість.

Вагомий внесок у дослідження психофізіологічних механізмів мовлення зробив Олександр Лурія. Він довів, що мовленнєва діяльність є результатом складної взаємодії різних структур головного мозку, а емоційні процеси безпосередньо впливають на породження, сприйняття та розуміння мовлення.

У сучасній психолінгвістиці значного поширення набули дослідження Чарльза Осгуда, який запропонував метод семантичного диференціала. Учений довів, що слова мають не лише предметне значення, а й емоційно-оцінне забарвлення, яке впливає на їх сприйняття та інтерпретацію адресатом.

Важливими для розуміння емоційної комунікації є праці Клауса Шерера, який досліджував механізми вираження емоцій у мовленні, роль інтонації, тембру голосу та просодичних характеристик у передачі емоційної інформації.

Проблему розвитку мовної компетенції вивчає психолінгвістика, основним завданням якої є дослідження особливостей когнітивних процесів, які лежать в основі засвоєння, зберігання та використання мови, а також зв'язки цих процесів з іншими психічними явищами [1].

Серед українських учених важливе місце посідають праці Лариси Калмикової, присвячені психології мовлення, психолінгвістиці та розвитку мовленнєвої діяльності. Дослідниця розглядає емоційність як невід'ємний компонент процесу породження й сприйняття мовлення.

Значний внесок у дослідження комунікативної природи мовлення зробив Флорій Бацевич. У його працях увагу зосереджено на прагматиці мовлення, мовленнєвій взаємодії, комунікативних стратегіях та ролі емоційно-експресивних засобів у процесі спілкування.

Емоційний компонент мовлення є складним психолінгвістичним явищем, яке охоплює когнітивні, психологічні, комунікативні та мовні механізми. Саме тому його дослідження потребує міждисциплінарного підходу, що поєднує здобутки психолінгвістики, психології, лінгвістики та нейропсихології.

Мета і завдання статті. Метою статті є комплексний аналіз емоційного компонента мовлення з позицій сучасної психолінгвістики, визначення його ролі у процесах породження, сприйняття та інтерпретації мовлення, а також виявлення особливостей функціонування емоційної комунікації в умовах цифрового інформаційного середовища.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань:

– проаналізувати сучасні психолінгвістичні підходи до дослідження емоційного мовлення;

– охарактеризувати когнітивні механізми породження та сприйняття емоційно забарвлених висловлювань;

– визначити мовні засоби репрезентації емоцій;

– дослідити специфіку функціонування емоційної комунікації у цифровому просторі;

– окреслити перспективні напрями подальших психолінгвістичних досліджень.

Предмет та об'єкт дослідження. Предмет дослідження – психолінгвістичні механізми породження, сприйняття та інтерпретації емоційного мовлення в сучасній комунікації.

Емоційний компонент мовлення є одним із центральних об'єктів сучасної психолінгвіс-

тики, оскільки саме він забезпечує інтеграцію когнітивних, мовних та соціально-психологічних механізмів комунікації. У сучасних наукових підходах мовлення розглядається не як механічна передача інформації, а як багаторівневий процес, у якому мовні одиниці взаємодіють із психічними станами, мотивацією, попереднім досвідом та комунікативними намірами особистості. Емоції виступають одним із ключових чинників цієї взаємодії, оскільки вони визначають не лише зміст повідомлення, а й спосіб його побудови, мовленнєву поведінку комунікантів та ефективність спілкування.

Об'єкт дослідження – емоційно забарвлене мовлення як складова частина мовленнєвої діяльності людини.

Виклад основного матеріалу. У психолінгвістиці мовленнєва діяльність традиційно описується як складний процес, що включає етапи виникнення комунікативного наміру, концептуалізації, внутрішнього програмування висловлювання, добору лексико-граматичних засобів, артикуляції та контролю результату. На кожному із цих етапів емоційний стан мовця може істотно впливати на характер мовленнєвої продукції. Наприклад, позитивні емоції часто сприяють більшій когнітивній гнучкості, розширенню асоціативних зв'язків, творчому використанню мовних ресурсів і швидшому добору лексичних одиниць. Водночас негативні емоційні стани, зокрема тривога, страх або гнів, можуть звужувати обсяг уваги, ускладнювати планування висловлювання, збільшувати кількість мовленнєвих пауз, повторів, само-виправлень та інших ознак підвищеного когнітивного навантаження. Позитивне мислення допомагає налаштуватися на успіх, урахувати труднощі, що можуть виникнути, та підготуватися до них. Усвідомлення наявності схожих проблем в інших людей такого ж соціального положення заспокоює і дає змогу перейняти їхній досвід подолання цих труднощів. Стратегія уникання пов'язана з відмовою мати справи із завданнями чи видами діяльності, які викликають тривогу [4]. Особливий інтерес для психолінгвістики становить взаємозв'язок емоцій та когнітивних процесів. Пам'ять, увага, мислення і сприйняття функціонують не ізольовано, а перебувають під впливом емоційної оцінки інформації. Емоційно значущі повідомлення, як правило, швидше привертають увагу, довше утримуються в пам'яті та легше відтворюються. Така закономірність пояснюється тим, що емоційна інформація має підвищену особистісну значущість та активізує додаткові механізми когнітивної обробки. Унаслідок цього мовленнєві повідомлення, насичені емоційними маркерами, здатні ефективніше впливати на адресата, формувати його ставлення до подій і стимулювати подальшу комунікативну взаємодію. Не менш важливим є процес сприйняття емоційного мовлення. Реципієнт інтерпретує повідомлення, спираючись не лише на лексичне значення слів, а й на інтонацію, темп, ритм, паузи, логічний наголос, тембр голосу та ситуаційний контекст. Під час безпосереднього спілкування до цього додаються невербальні компоненти: міміка, жести, напрямок погляду, поза, дистанція між співрозмовниками. Сукупність цих сигналів дає змогу сформувати цілісне уявлення про емоційний стан мовця та його комунікативний намір. Якщо ж окремі компоненти суперечать один одному, зростає ймовірність неоднозначного тлумачення повідомлення та виникнення комунікативних труднощів. Важливим складником психолінгвістичного аналізу є дослідження мовних засобів репрезентації емоцій. До них належать лексичні одиниці з позитивною або негативною оцінкою, емоційно забарвлена фразеологія, вигуки, звертання, повтори, окличні конструкції, риторичні запитання, метафори, порівняння, епітети та інші стилістичні засоби. Їх використання забезпечує передачу суб'єктивного ставлення мовця до змісту повідомлення, посилює експресивність висловлювання та впливає на його прагматичний ефект. Окрім того, вибір мовних засобів залежить від жанру спілкування, соціальної ролі комунікантів, рівня офіційності ситуації та культурних норм конкретної мовної спільноти. Значний інтерес становить питання індивідуальних відмінностей у мовленнєвій поведінці. Кожна людина має власний стиль емоційного самовираження, що формується під впливом темпераменту, особистісних рис, мовного досвіду, соціалізації та культурного середовища. Одні мовці схильні відкрито демонструвати власні переживання, активно використовуючи експресивні мовні засоби, тоді як інші віддають перевагу стриманому стилю спілкування. Ці особливості необхідно

враховувати під час психолінгвістичного аналізу мовлення, оскільки однакові мовні конструкції можуть мати різне емоційне навантаження залежно від комунікативної ситуації. Дослідження мовної здібності зорієнтоване на аналіз внутрішньої організації мовленнєвих дій, моделювання мовленнєвої діяльності й спілкування. Цей феномен формується на основі фізіологічних механізмів у процесі діяльності спілкування під впливом мовленнєвого середовища [3, с. 91].

У мовній організації людини можна виділити такі компоненти мовного знання: фонетичний, лексичний, граматичний і семантичний. Правильна організація лінгвістичного архіву мовної особистості виступає ключовою умовою володіння мовою: лише у разі грамотно структурованої ментальної репрезентації мовних знань можливе успішне виведення мовних одиниць з «архіву» довгострокової пам'яті та приведення низки мовних дій та операцій до автоматизму, гнучке застосування альтернативних стратегій реалізації мовного спілкування [2].

Окремої уваги потребує проблема міжкультурної комунікації. Способи мовного вираження емоцій значною мірою визначаються культурними традиціями, соціальними нормами та моделями поведінки. Те, що в одній культурі сприймається як природний прояв емоційності, в іншій може оцінюватися як надмірна експресивність або, навпаки, недостатня відкритість. Саме тому ефективна міжкультурна взаємодія передбачає не лише володіння мовою, а й розуміння культурно зумовлених моделей емоційної комунікації.

У XXI ст. особливого значення набуває дослідження емоційного мовлення у цифровому середовищі. Соціальні мережі, месенджери, форуми та платформи відеозв'язку істотно змінили характер міжособистісної комунікації. Відсутність безпосереднього контакту між співрозмовниками обмежує використання традиційних невербальних засобів, тому користувачі активно застосовують альтернативні способи передачі емоційного змісту: емодзі, стікери, GIF-зображення, реакції, графічне виділення тексту, повторення знаків пунктуації, використання великих літер або спеціальних символів. Ці елементи дедалі частіше розглядаються як повноцінні компоненти цифрового дискурсу, що виконують функцію емоційного модифікатора повідомлення. Разом із тим цифрова комунікація породжує нові психолінгвістичні проблеми. Через відсутність або обмеженість невербальних сигналів підвищується ризик неправильної інтерпретації намірів співрозмовника, виникнення комунікативних непорозумінь та конфліктів. Дослідження цих процесів має не лише теоретичне, а й практичне значення для розвитку цифрової освіти, медіакомунікації, психологічного консультування, міжкультурної взаємодії та створення інтелектуальних систем аналізу природної мови.

Таким чином, емоційний компонент мовлення слід розглядати як багатовимірне психолінгвістичне явище, що формується внаслідок взаємодії когнітивних процесів, мовної компетентності, індивідуально-психологічних особливостей та соціокультурного контексту.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на експериментальне вивчення механізмів породження й розуміння емоційного мовлення, аналіз цифрового дискурсу та використання сучасних методів корпусної лінгвістики, психофізіології й комп'ютерного моделювання для глибшого розуміння взаємозв'язку між мовою, емоціями та мисленням. Емоційний складник мовлення найбільш наочно проявляється на різних мовних рівнях: лексичному, синтаксичному, інтонаційному та дискурсивному.

На **лексичному рівні** емоційність реалізується через вибір оцінної лексики та інтенсифікаторів. Порівняймо: *«Це погане рішення» – «Це абсолютно жахливе рішення»*.

У другому випадку додавання прислівника *«абсолютно»* та прикметника *«жахливе»* значно підсилює емоційний заряд висловлювання. З психолінгвістичного погляду це свідчить про активацію емоційно-оцінних механізмів у процесі мовленнєвого планування, коли мовець не лише описує ситуацію, а й одразу інтерпретує її через власний емоційний стан.

На **синтаксичному рівні** емоційність часто виражається через фрагментарність мовлення, повтори та окличні конструкції: *«Я не можу повірити… просто не можу!»*. Такі структури характерні для спонтанного мовлення у стані сильного емоційного збудження. Вони відображають зниження рівня мовленнєвого контролю та перевагу емоційного компонента над логічною організацією висловлювання.

На **інтонаційному рівні** той самий текст може набувати різного значення, наприклад

«Серйозно?» може передавати здивування, іронію або недовіру.

Психолінгвістично інтонація виконує функцію маркера емоційної інтерпретації, компенсуючи обмеження лексичних засобів.

З погляду психолінгвістики важливо, що адресат не лише декодує мовні одиниці, а й **передбачає емоційний стан мовця**, використовуючи власний досвід, контекст і соціальні норми. Це явище можна описати як процес **емпатійного моделювання мовлення**, коли реципієнт реконструює не лише зміст, а й емоційну позицію комуніканта, наприклад повідомлення *«Зрозуміло»*

може бути інтерпретоване по-різному залежно від ситуації: як нейтральна згода; як приховане невдоволення; як завершення розмови без інтересу.

Таким чином, емоційний компонент мовлення часто є **імпліцитним**, тобто не вираженим прямо, але реконструйованим адресатом.

Висновки і перспективи подальших розвідок. У підсумку можна зазначити, що емоційність у мовленні є багаторівневим явищем, яке не зводиться лише до лексичних маркерів, а формується через взаємодію всіх мовних рівнів і контексту. Саме ця багатовимірність робить її ключовим об'єктом психолінгвістичного аналізу. Проведений психолінгвістичний аналіз емоційного компонента мовлення дає змогу дійти висновку, що емоції є не периферійним, а структуроутворювальним елементом мовленнєвої діяльності. Вони впливають на всі етапи породження мовлення – від формування комунікативного наміру до реалізації висловлювання, а також визначають особливості його сприйняття та інтерпретації реципієнтом. Установлено, що сприйняття емоційного мовлення є багатокомпонентним процесом, який включає одночасну обробку вербальних, паралінгвістичних та контекстуальних сигналів. Реципієнт інтерпретує не лише семантичний зміст повідомлення, а й емоційний намір мовця, спираючись на інтонацію, ситуаційний контекст та попередній комунікативний досвід. Особливу роль у сучасній комунікації відіграє цифрове мовленнєве середовище, у якому традиційні невербальні засоби частково замінюються графічними та символічними елементами (емодзі, пунктуаційні маркери, стилістичні засоби оформлення тексту).

Перспектива подальших досліджень полягає у поглибленому вивченні нейропсихологічних механізмів емоційного мовлення, експериментальному аналізі процесів емоційної інтерпретації тексту, а також у дослідженні специфіки емоційної комунікації в умовах цифрових платформ та міжкультурної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Засєкіна Л. В. Психолінгвістика XXI століття у вирішенні актуальних проблем загальної та соціальної психології в Україні. *Актуальні проблеми загальної та соціальної психології.* 2015. Вип. 2. С. 7–10.
2. Засєкіна Л. В., Засєкін С. В. Вступ до психолінгвістики. Острог : Острозька академія, 2002. 168 с.
3. Калмикова Л. О., Калмиков Г. В., Лапшина І. М., Харченко Н. В. Психологія мовлення і психолінгвістика : навчальний посібник / за заг. ред. Л. О. Калмикової. Київ : Фенікс, 2008. 245 с.
4. Сосюр де Ф. Курс загальної лінгвістики. Київ, 1998. 324 с.

REFERENCES

1. Zasiekina, L. V. (2015). Psykholinhvistyka XXI stolittia u vyrishenni aktualnykh problem zahalnoi ta sotsialnoi psykholohii v Ukraini [Psycholinguistics of the 21st Century in Addressing Current Issues of General and Social Psychology in Ukraine]. *Aktualni problemy zahalnoi ta sotsialnoi psykholohii – Current Issues in General and Social Psychology*, Vyp. 2, pp. 7–10. [in Ukrainian].
2. Zasiekina, L. V., Zasiekin, S. V. (2002). Vstup do psykholinhvistyky [Introduction to Psycholinguistics]. Ostroh : Ostrozka akademiia, 168 p. [in Ukrainian].
3. Kalmykova, L. O., Kalmykov, H. V., Lapshyna, I. M., & Kharchenko, N. V. (2008). *Psykholohiia movlennia i psykholinhvistyka* [Psychology of Speech and Psycholinguistics]. L. O. Kalmykova (Ed.). Kyiv: Feniks. 245 p. [in Ukrainian].
4. Sosiur de, F. (1998). *Kurs zahalnoi linhvistyky* [Course in General Linguistics]. Kyiv. 324 p. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 20.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026